

RƏŞİD BƏRGÜŞADLI

RUS DİLİ

(hekayə)

Yuxuda gördü ki, anasının qərib məzarı yanında onun da qəbrini mermərlə döşəyiblər. Ən çox da ona görə odlanırdı ki, bir it ayağını qaldırıb onun sinədaşını murdarlayırdı. Nə illah elədisə, başdaşına yazılmış ölüm tarixi və o murdar it gözünün qabağından getmək bilmədi, - "Ölüm bir addımlıqdadır, nəfəsini duyuram"... - günortayadək çabalaya-çalalaya qaldı, əli bir işə yatmadı. Tənha ölməkdən qorxurdu...

...Qaçqın düşəndən sonra xeyli müddət iş axtarmışdı, axırda gəlib çıxmışdı Goradil bağlarına. Allah işini rast salmışdı və təsadüfən ayaqları onu gətirmişdi Qəşəm müəllimin qapısına. Darvazanı evin xanımı Mahirə açmışdı onun üzünə. Görünür Qasımın suyu şirin gəlmişdi qadına - qısa söhbətdən sonra məlum olmuşdu ki, həmyerlidirlər. Hələ ortağ tanıdıqları da çıxdı. - Sabahdan yığışın gəlin bizim bağa. Həyətdəki balaca evi sizin üçün ayırıraq. Həm həyəət-bacaya baxarsınız, həm də ağaclara qulluq edərsiniz - məsələsi birbaşa həll olunmuşdu. Elə o vaxtdan bağa sığınandır.

Qasımın işindən, səliqə-səhmanından çox razıydılar. Yiğcam ailəydi Qəşəmin külfəti. Böyük qızları universitetdə oxuyurdu, sonbeşikləri Surxay isə Allahın bəlasıydı. Bir şey ağına batdısa, dünya-ələm yığışın, fikrindən dönməzdi.

-Civədi, civə! - Qəşəm müəllim oğlu haqqında belə deyirdi.

Nadinc olduğu qədər də şirin uşaq idi. Surxayın bağda pişiyi vardı, amma təzəlikcə ölmüşdü. İndi də atasının saqqızını oğurlamağa çalışırdı ki, bağa haski cinsindən bir it aldırınsın, - İt almasan dərs oxuyan deyiləm! - atasıyla rəsmən öcəşirdi.

Qəşəmgil adətən həftənin şənbə-bazar günləri gələrdilər bağda qalmağa. O gün isə Qurban bayramı idi, ailə gələ bilərdi. Qasım isə baytar dükənina gedəsiydi -

toyuqlardan bir-ikisi qanadlarını sallamışdı. Günortaüstü Qəşəmin maşını hasarın çölündə dayananda Qasım qızılqülləri sulayırdı. Darvaza açılarda çöndü ki, budu, boz it dilini çıxarıb ləhləyə-ləhləyə girdi içəri. İt onu görə kimi yoğun səslə elə hürdü ki, Qasımın ödü ağzına gəldi. Yuxusundakı itə oxşamasa da, başdaşındakı ölüm tarixi gözündə partladı, çöməldiyi yerdə baldırı qıc oldu. Dünyada ilandan, bir də itdən qorxdığı kimi heç nədən qorxmurdu. Sonra itin xaltası, daha sonra işə xaltadan yapışmış Surxay girdi həyəətə. Qəşəm müəllimi, Mahirəni görəndən sonra azca özünə gəldi. Surxay itin xaltasını açıb buraxdı həyəətə. İt birbaşa ona sarı götürüləndə Qasım belə qapdı, - Qara vurğun tərəndən çalsın, neynədiyindi!? - itə qıcandı, Surxaydan imdad dilədi. Amma quruca salam verib otağa keçmişdi hamısı... İt ondan çəkindi, əvəzində, toyuqlara təpilib pərənpərən saldı. Qanadısallaq toyuqlar da güllə kimi qaçırdı qorxusundan. Haski zorbalığını toyuqlara göstərəndən sonra həyəət-bacanı hər lənib künc-bucağı sidiyi ilə manşırıldı, sonra da gəlib çöməldi düz Qasımın yanında, gözlərini ona zilləyib ləhləyirdi. "Nə zibilə düşdük!"... - gözü Mahirəni axtarırdı ki, bəlkə onun ağına gələ itı dartıb bir yerə bağlamaq...

...Qəşəm oğluyula manqal qalayırdu, Mahirə qızıyla mətbəxdə qurcalanırdı. Qasım isə can həşirindəydi. Ha çalışırdı ki, iti vecə almasın, amma yenə də bir gözü onda qalmışdı. İtdən qorxdığını dilə gətirməyə isə utanırdı... Bir azdan Mahirə əlində qazan eşikdə göründü. Qapağı açanda Qasım gördü ki, ət soyutmasıdır gətirdiyi. Soyutmanı cunada süzüb ətleri iri buluda çəkdi və itin qabağına qoydu, - Suyundan da axşama sizə borş bişirərəm. Haskiyə çiy ət, kabab, sür-sümük yemək olmaz... İt tikələri loppultuyula udduqca Qasıma çəpəki baxıb mırıldanırdı. "Zavallı pişik, yaxşı ki, vaxtında ölüb

canını qurtarmısan"... - hasarın dibində büzüşmüş xəstə toyuğa yazığı gəldi...

İtin qarnı doymuş, kefi kökəlmişdi. Surxayın sinəsinə tullanır, əl-ayağına dolaşır, onunla oynamaq istəyirdi. Surxay balaca rezin topu atıb, - Гаски, поймать[1]! - itə əmr verir, haski isə qarağat kollarının arasından topu tapıb gətirdi. "Гаски, сидеть[2]!" - it adam kimi dil bilirdi, dərhal çöməltmə otururdu. "Гаски, прыгай[3]!" - it alçaq məhəccərin üstündən attandı. İtin bu hoqqabazlığı Qasıma da maraqlı gəldi. Ehtiyatla Qəşəm müəllimə yaxınlaşdı, - Bərəkəllah, nə ağıllı itdir... Bağda qalacaq? - qızara-qızara soruşdu.

-Əlbəttə, bina evində bunu saxlaya bilmərik. Çox ağıllı itdir, - duzlu suyu alovlanan şişliyə səpələyirdi, - yeddi yüz manat pul vermişəm buna, iki yüz də təliminə saymışam.

-Bəs niyə bunu rusca öyrətmisiniz, öz dilimizdə öyrətmək olmazdı? - Qasımın gözü itdə, qulaqları isə Qəşəmdəydi.

Qəşəm heyrətlə qarovulçunun üzünə baxdı.

-Qasım kişi, sən rusca bilmirsən!?

-Yo-ox...

-Heç nə bilmirsən?

-Bir-iki söz... Bilirəm ki, itə "sabaka" deyirlər... - sözü ağzında qurtarmamış Qəşəm elə güldü ki, yazıq Qasım dilbilməzliyindən xəcalət çəkdi.

-Hə.., onda işlər çox fırıqdır, qoca, vəziyyət də ruscan! Əlqərəz, ya gərək təzədən xərc çəkib haskini azərbaycanca öyrədək, ya da gərək sən rusca öyrənəsən... Ərinin şaqqanağına qızlar da eyvana çıxmışdı, - Nəyə gülürsən, nolub? - Mahirə də güldürdü.

-Qasım kişi rusca bilmirmiş. Haskiylə necə yola gedəcəklər? - qarnını qucaqlamışdı. - Rusca öyrənməyə nəçə gün bəsindir, kəndçim? - kişini məsxərəyə qoymuşdu. Köntöy adam idi, şit zarafatları vardı Qəşəmin. Hələ ilk tanış olduğu günlər idi, arvadına Qasımın yanındaca demişdi ki, - Prezidentin sərəncamı var, qaçqınları məskunlaşdığı yerlərdən heç kim çıxara bilməz. Qorx ki, bir gün yerlin bağımıza sahib çıxsın... Cavabını verməmişdi, qürurunu içində boğmuşdu. O gün-bu gün, Qəşəmdən gen qaçırırdı ki, sözləri çəp gəlməsin. Qəşəmin tikanlı sözləri olmasaydı dolanışığ üçün Qasıma burdan rahat yer yox idi. Hətta bir dəfə küsüb getmişdi bağdan. Qonşu bağın gözətçisi Hüsü onun başına ağıl qoymasaydı qayıtmayacaqdı, - Uşaq kimi xətriya-xınsan, di gəl ki, qatır kimi də tərs! Hər çəp sözdən qəlbən qaralır ki, guya daha sənə ehtiyacları yoxdur. Az huyduxlan, kişi. Məndən sənə nəsihət, şəhərdə qayğısız yaşamağın bir yolu var - arsızlıq, arsızlıq, imkanın daxilində ancaq arsızlıq, vəssalam! Çalış arsız ol. Ləyaqətimiz, şərəfimiz, elin töhməti o dağ-dərələrdə qaldı, qar-daş! Gəmidə oturub gəmiçiylə dalaşmaq bizə yaraşmaz. Burda gərək adam siyahısında adın olsun ki, səni də sa-

ya salsınlar. Qayıt get işinə və Allaha dua elə hər verdiyi gün üçün. Başını aşağı sal, qulaqlarını qapa, işini gör...

Amma bu həna o hənadan deyildi. Göz görə-görə Qəşəm də, Mahirə də iti ondan fərasətli və ağıllı sayırdılar. Bu, Qasımın beş illik sədaqətli qulluğuna qarşı bağışlanmaz xəyanət idi. Qüruru qırılmışdı Qasımın, özünə nifrət edirdi. Nə qədər bədbəxt və fərsiz olduğunu düşünürdü. Bilmədiklərinin nə qədər çox olduğunu öyrəndikcə gücsüzlüyünü görürdü, cılızlığından qorxurdu. Dünyanın həqiqətlərinə görmək istədiyi kimi yox, olduğu kimi baxdıqca havalanırdı. Havalandıqca ətrafdakı hər şeyin mənası da dəyişirdi. Bağ sərbəstcə dolaşan itin şən-şən havlamağı da başqa mənə daşıyırdı, - "Sənin dövrünün bitdi, rədd ola bilərsən, qoca!"... Az qalırdı itə yalvarsın, - "Nolar, çıx get burdan! Girmə aramızca, pozma dincliyimi!" - uşaq kimi üzünü qapayıb hönkürmək istədi. Bacarmadı, ev sahiblərinə yalvarmağı da bacarmadı - "Sən demə insan kimi yalvarmağı da unutmuşam"... Rezin top ona sarı diyirlənəndə üstünə cuman itin zəhmindən büzüşdü. Haski ona pəl vurub topu qapanda damarlarında qanı dondu, - "Məni bu həyətdən qovur, yandıq verir mənə! Daha burda məni it yerinə qoyan yoxdur" - gecə-gündüz belləyib suvardığı, alın tərini qatdığı torpaq, gül-çiçək də onun fərsizliyinə güldürdü. Ev sahibləri itin oyunbazlığına aludə olmuşdular. "Bu həyət məni həmişə axmaq adam kimi xatırlayacaq" - yeni doğulan körpəni anasına bağlayan göbək ciyəsinə necə kəsərlərsə, Qasım da eynən, nəfsini kəsdi bu bağdan, - "Bu it meyitimə işəməmiş burdan canımı qurtarmalıyam" - ayaqqabılarını taykeş geymiş adam kimi ayaqları bir-birinə dolaşa-dolaşa darvazadan eşiyə çıxdı. İkinci massiv çatanda Hüsü görməsin deyə hasarın kölgəsinə qısılıb addımlarını yeyinlətdi, - "Bu dəfə də bilsə ki, üstümə it gətirdiklərinə görə küsmüşəm, abırımı ətəyimə bükəcəm"... Hüsünün deyəcəkləri qulaqlarında cingildəyirdi, - "İt alıb, yaxşı eliyib alıb! Bundan sənə nə? Qəşəm məllim indi itini səndən çox sevir, qoy cəhənnəmə sevsin! A kişi, işindən dördəlli yapış. Ağılı başına yığ, qayıt bağına və dişlərini ağarda-ağarda itin başını tumarla!" - Hüsünün bağından xeyli uzaqlaşandan sonra addımlarını yavaşıtırdı. - Günah mən boyda cəmdəyin sahibindədir ki, rusca bir-iki kəlmə öyrənməmişəm indiyədək! - hərdən çönüb geriye boylanırdı ki, görsün onu arxadan çağırın yoxdur ki... Amma bağ yollarında tənha idi. "Özgə atına minən tez düşər. Allah erməniyə insaf versin, məni it gününə saldı"... - canını yolda tapırmamış özünü baytar aptekinə çatdırmaq istəyirdi...

Qeyd:

(1)Haski, tut!

(2) Haski, otur!

(3)Haski, hoppan!